

ЕКОЛОГІЧНА САМОСВІДОМІСТЬ ОСОБИСТОСТІ ЯК ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН

Дарія Отич

кандидат психологічних наук, доцент кафедри загальної і соціальної психології та психотерапії

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова

01601, Україна, м. Київ, вул. Пирогова, 9

d.d.otych@npu.edu.ua, <https://orcid.org/0000-0002-6827-9832>

Анотація

Екологічна криза, що все більш загострюється у сучасному світі, актуалізує нові підходи до наукового осмислення взаємодії людини і природи. Ключовими з них є антропоцентричний, природоцентричний та екоцентричний, які спрямовані на формування відповідного їм типу екологічної свідомості й самосвідомості особистості. *Метою* дослідження є виявлення теоретико-методологічних основ дослідження екологічної самосвідомості особистості у сучасній психології. Антропоцентричний тип екологічної свідомості утверджує людину як найвищу цінність і головного суб'єкта організації середовища, для якого оточуючий світ є ресурсом для задоволення потреб. Природоцентричний тип визнає найвищою цінністю природу, на служіння якій має спрямовуватися діяльність індивіда. Для екоцентричного типу екологічної свідомості найвищою цінністю є гармонійний розвиток природи і людини як її частини з урахуванням можливих наслідків антропогенного впливу. На переконання психологів, екологічна самосвідомість особистості формується через відокремлення себе від світу й усвідомлення власних можливостей впливу на нього. Вона може проявлятися як усвідомлення матеріального світу та взаємозв'язку між його системами і як визначення ролі та місця людини у цьому світі. Співвідношення компонентів екологічної самосвідомості відображає актуальний стан розвитку суспільства. До найбільш актуальних сьогодні екологічних проблем, що відображають зміст та спрямованість екологічної самосвідомості особистості, вчені відносять власне екологічні, соціальні, науково-психологічні, освітні, а також практичні (зокрема, надання психологічної допомоги особам, які постраждали від стихійних лих, екологічних та техногенних катастроф, методи діагностики та формування екологічної свідомості й самосвідомості, тощо).

Ключові слова: екологічна свідомість, екологічна самосвідомість, антропоцентричний тип екологічної свідомості, природоцентричний тип екологічної свідомості, екоцентричний тип екологічної свідомості.

Вступ

Процеси, які відбуваються у сучасному світі, висувають до людини нові вимоги. Це призводить не тільки до змін самої особистості, а й до трансформації умов її існування, що також впливає на все оточуюче середовище. Таким чином, взаємодія світу й людини є безперервним процесом, який супроводжує розвиток як окремого індивіда, так і суспільства в цілому. Водночас, деякі соціальні, економічні, політичні та інші процеси багато у чому спричиняють віддалення людини від світу природи. Переважання антропоцентристського підходу до екологічних питань зумовлює негативні зміни середовища, що також позначається на можливостях існування людини у ньому в майбутньому.

У той же час, значна кількість населення багатьох країн звертає увагу на можливість свідомої та безпечної взаємодії людини та оточуючого її світу. Такі особи намагаються

контролювати зміни середовища внаслідок зниження впливу на нього наслідків власного життя, відповідального ставлення до екологічних проблем та ознайомлення з екологічними питаннями широкого кола людей. У сучасному суспільстві виникає дискусія щодо можливостей збереження балансу між існуванням людини як частини природи та задоволенням її потреб, що забезпечуються за рахунок цієї ж природи. Найважливішим чинником розв'язання цього питання є усвідомлення людиною своєї ролі і можливостей впливу на середовище, розвиток ціннісного ставлення до природи, емпатії щодо живих об'єктів, а також – відповідальні й свідомі дії у оточуючому світі.

Тому розвиток екологічної самосвідомості є надзвичайно актуальною проблемою сучасної психології. Водночас, аналіз наукових досліджень виявив, що наразі не існує єдиного розуміння сутності та змісту означеного поняття.

Мета дослідження: виявити теоретико-методологічні основи дослідження екологічної самосвідомості особистості у сучасній психології. **Завдання** дослідження: 1) здійснити теоретичний аналіз підходів вчених психологів до сутності екологічної свідомості особистості та екологічної самосвідомості як її центрального компоненту; 2) виявити специфічні ознаки типів екологічної свідомості та самосвідомості особистості; 3) визначити параметри екологічної свідомості особистості.

Методи дослідження

Для досягнення поставленої мети були використані методи теоретичного дослідження. Основним методом дослідження був аналіз літератури з проблеми екологічної самосвідомості особистості. Порівняльний аналіз був застосований для виявлення психологічних підходів до сутності екологічної свідомості та самосвідомості особистості. Для виявлення змісту екологічної свідомості та екологічної самосвідомості був застосований метод аналізу базових понять дослідження. Проведений теоретичний аналіз проблеми екологічної самосвідомості особистості у сучасній психології дозволив узагальнити та систематизувати роботи вітчизняних та зарубіжних авторів і створив умови для подальшого проведення її емпіричного дослідження.

Результати та дискусії

Філософія визначає самосвідомість як динамічне ставлення, смислову єдність і розуміння зовнішнього та внутрішнього світів. Самосвідомість відображає світогляд особистості, особливості відображення і сприйняття нею дійсності (у тому числі, через категорії часу і простору) (Гарнцев, 1987; Литвинчук, 2019).

Оточуючий людину світ як об'єктивно існуюча й потенційно усвідомлювана реальність зумовлює її життєві процеси, формуючи й її свідомість і самосвідомість (Швалб, Вернік, Вовчик-Блакитна & Рудоміно-Дусятська, 2015). При цьому, особистість стикається з цілим рядом чинників у різноманітних сферах власного життя на різних рівнях: планети, біосфери, техносфери, суспільства тощо. Взаємодія людини та зовнішніх чинників (природи) утворюють середовище її існування, відображення якого і формує екологічну свідомість (Романова, 2003). Водночас, як зазначає А. М. Львовчкіна, ця свідомість формується і проявляється в діяльності, яка, у свою чергу, відбувається у середовищі (Львовчкіна, 2013).

У своїх дослідженнях А. М. Львовчкіна наголошує, що існує два підходи до тлумачення середовища існування людини. Перший підхід полягає у розумінні середовища лише як оточуючої людини природи (С. Д. Дерябо, В. А. Ясвін). Другий підхід, на думку дослідниці, є ширшим і відображає можливу матеріальну (штучну чи природну) та нематеріальну (за сферами – інформаційну, духовну, освітню) сутність середовища

існування людини (А. М. Львовчкіна, Л. М. Макарова, В. І. Панов). Аналізуючи розвиток екологічної свідомості особистості, авторка виокремлює поняття життєвого середовища, яке сповнено для людини особистісним смислом. Саме на нього спрямовані зусилля особистості для осмислення і зміни умов власного існування (Львовчкіна, 2013).

Як зазначає Ю. М. Швалб, екологічна свідомість виникає тоді, коли з'являються перешкоди у задоволенні людиною потреб у власному життєвому середовищі. Неефективність звичних дій сприяє об'єктивації, відокремленню себе від середовища, аналізу взаємодії зі світом та рефлексії себе, власних можливостей, якостей та активностей, а також – властивостей того, що оточує людину (Швалб, Вернік, Вовчик-Блакітна & Рудоміно-Дусятська, 2015). Таким чином, екологічна самосвідомість особистості формується через відокремлення себе від світу й усвідомлення можливостей впливу на нього. А. А. Алдашева, В. І. Медведєв, К. М. Романова (повні ініціали) та ін. зауважують, що екологічна свідомість може проявлятися у двох аспектах: 1) усвідомлення матеріального світу та взаємозв'язку між його системами; 2) визначення ролі та місця людини у цьому світі (Романова, 2003). Останній аспект прояву екологічної свідомості виявляє, на нашу думку, психологічні особливості розвитку екологічної самосвідомості особистості.

С. Д. Дерябо у своїх дослідженнях доводить, що активність людини щодо світу зумовлюється метапотребою привласнення світу (обживання буття). Вона реалізується у прагненні стати суб'єктом власного життєвого середовища і себе самого. Суб'єктність реалізується у таких властивостях людини, які дозволяють бути першопричиною змін у виникненні та функціонуванні системи «Я-світ», її впорядкуванні та визначенні напрямку її розвитку. Природні об'єкти здатні наділятися суб'єктністю і ставати для людини значимими іншими. Це зумовлюється етапом психічного та особистісного розвитку в онтогенезі, а також – зміною культур в соціогенезі (Дерябо, 2002).

Виникнення екології як окремої науки, на думку Ю. С. Чуйкова, пов'язане з досягненням суспільством такого рівня розвитку, коли з'являється надлишок ресурсів і базові потреби його членів є задоволеними. При виникненні економічних проблем екологічні відходять на другий план. Тому значимість і співвідношення компонентів екологічної свідомості відображує процеси конкретного суспільства у визначений часовий проміжок (Чуйков, 2002).

Так, зростання популярності екологічних досліджень, хоча і зумовлено рядом об'єктивних причин, все ж свідчить про актуальність і значимість екологічних питань для значної частини населення. Таким чином, спостерігається тенденція до поступового розвитку екологічної самосвідомості у громадян. Внутрішнє суб'єктивне ставлення до оточуючого середовища у свою чергу відображатиметься і у запитах, які висуватиме суспільство до науки. Серед найбільш актуальних екологічних проблем, що відображають зміст та спрямованість екологічної свідомості сучасної особистості, Л. М. Макарова та В. І. Панов називають: власне екологічні (захист людини від забрудненого середовища та навпаки – природи від дій людини), соціальні (нестабільність життя, екологічні катастрофи, стихійні лиха та беззахисність громадян у складних життєвих ситуаціях), науково-психологічні (перегляд методології у зв'язку з відходом від об'єктно-суб'єктної парадигми вивчення психічного відображення, за якого оточуюче середовище було не цілісним суб'єктом, а поділене на окремі неживі об'єкти), практичні (методи надання психологічної допомоги особам, які постраждали від стихійних лих, екологічних та техногенних катастроф, методи діагностики та формування екологічної свідомості й самосвідомості, методи експертизи та проектування середовища тощо) та освітні (впровадження методів розвитку екологічної

свідомості особистості у навчання та виховання з врахуванням її вікових особливостей) (Макарова, 2014).

Характерне на певному етапі розвитку суспільства ставлення до середовища може виявлятися у трьох типах екологічної свідомості, які, у свою чергу, визначають і психологічні особливості екологічної самосвідомості особистості.

Першим є антропоцентричний тип екологічної свідомості, який утверджує людину як найвищу цінність і головного суб'єкта організації середовища. Оточуючий світ розглядається як сукупність ресурсів для задоволення потреб людини. Картина світу при цьому є ієрархічною – найбільшою цінністю є людина, важливими – об'єкти, що забезпечують її існування, а інші явища природи оцінюються за критерієм корисності для людини. Екологічна свідомість з позицій антропоцентризму визначається як уявлення про взаємозв'язок людини та середовища її існування й оцінка можливості впливу на цей взаємозв'язок з метою задоволення власних потреб. При цьому відбувається окреслення межі дозволеного впливу людини на оточуючий світ задля запобігання негативним наслідкам його використання. Змістом екологічної самосвідомості виступає знання людини про можливості (або неможливості) власного впливу на середовище, визначення цілей і передбачення наслідків такого впливу, визначення варіантів поведінки у ньому, а також – усвідомлення себе як невід'ємної і значущої частини світу (Кулик, 2013; Литвинчук, 2019; Львовичкіна, 2013; Романова, 2003).

Антропоцентричний тип екологічної свідомості характеризується спрямованістю на людину, її потреби і місце в оточуючому світі, що визначає прагматизм стосовно навколишньої дійсності (отримання кінцевого продукту). К. М. Романова вважає, що саме формування антропоцентричного типу екологічної свідомості сприяє відчуженню людини від природи і природи від культури, що породжує споживацьке ставлення до світу: середовище сприймається як об'єкт, що може задовільнити потреби і яким потрібно керувати, етичні норми не поширюються за межі світу людей, розвиток світу розуміється лише як розвиток людства, а екологічна діяльність слугує як збереження ресурсів для майбутніх поколінь (Кулик, 2013). На думку А. М. Львовичкіної, сильною стороною антропоцентричного типу екологічної свідомості є суб'єктність особистості, яка повинна бути вираженою в усвідомленні здатності людини самій формувати життєве середовище і нести за це відповідальність (Литвинчук, 2019; Львовичкіна, 2013; Романова, 2003).

Протилежним до антропоцентричного типу екологічної свідомості виступає природоцентричний (біоцентричний) її тип, де найвищою цінністю є природа. Об'єкти світу наділяються суб'єктністю, власними переживаннями та функціями. Діяльність індивіда спрямовується на служіння природі, її розвитку, в той час як потреби людини не є значимими. (Львовичкіна, 2013; Кулик, 2013). Специфічною рисою осіб з таким типом екологічної свідомості у такому разі буде альтруїстичне ставлення до навколишнього середовища та увага до екологічних проблем.

Більшість дослідників наголошують на тому, що найбільш оптимальним є екоцентричний тип екологічної свідомості, який передбачає гармонійний узгоджений взаємозв'язок та взаєморозвиток людини та природи. Саме на розвиток цього типу екологічної свідомості повинні бути спрямовані зусилля сучасних психологів та педагогів. (С. Д. Дерябо, А. М. Львовичкіна, Л. М. Макарова, В. І. Панов, В. А. Ясвін та ін.) (Львовичкіна, 2013; Макарова, 2014).

Т. М. Кулик зауважує, що цей тип свідомості передбачає існування людини як частини світу, пристосування життя під особливості середовища, а не зміну довкілля задля зручності людства. Авторка наголошує, що при екоцентричному типі екологічної свідомості

людина вчиться співіснувати з об'єктами, які стають для неї суб'єктами навколишнього середовища, не завдаючи їм шкоду (Кулик, 2013).

Основними характеристиками екоцентричного типу екологічної свідомості Т. М. Кулик називає складність картини світу, відсутність прямих ієрархічних зв'язків між її частинами; цінністю є спільний гармонійний розвиток природи і людини як її частини; для задоволення потреб відбувається взаємодія людини зі світом, де кожен елемент є самоцінним суб'єктом, а дії стосовно довкілля – враховують доцільність й можливі наслідки з метою утримання природної рівноваги; природоохоронні дії здійснюються заради самої природи, а не задля задоволення потреб індивіда в майбутньому; етичні норми дотримуються у взаємодії людини зі всім світом, а не тільки з іншими людьми (Кулик, 2013).

Ці типи екологічної свідомості особистості накладаються на підходи до розуміння сутності взаємодії людини і довкілля та мають своїх послідовників у різних галузях науки (у тому числі й психології). Прихильники цих підходів дещо однобоко і категорично розглядають інші підходи, при цьому, власні постулати сприймаються як єдино правильні, а чужі – як завідомо хибні. Ми приєднуємось до думки Т. М. Кулик щодо того, що кожен з цих підходів має свої переваги та недоліки (Кулик, 2013). При цьому ми також розуміємо, що екоцентричний підхід наразі є найбільш оптимальним для співіснування людини і оточуючого її світу (С. Д. Дерябо, І. В. Кряж А. М. Львовчкіна, В. І. Панов, О. В. Рудоміно-Дусятська, І. О. Сяська, Ю. М. Швалб, В. А. Ясвін та ін.).

У сучасній психології виділяють такі основні параметри екологічної свідомості:

- 1) протиставлення людини природі або включеність у неї як частини;
- 2) ставлення до явищ світу як до об'єктів впливу чи суб'єктів взаємодії, які мають самоцінність;
- 3) прагматичний або непрагматичний характер взаємодії з довкіллям (Дерябо, 1999; Кулик, 2013; Сяська, 2009).

Ці параметри також дозволяють дати характеристику особливостям екологічної свідомості антропоцентричного, природоцентричного та екоцентричного її типів. Водночас, означені параметри частково відображають і екологічну самосвідомість особистості.

А. І. Литвинчук зазначає, що хоча існує велика кількість наукових досліджень, на сьогодні у психологічній науці поняття екологічної свідомості та самосвідомості часто ототожнюються (Литвинчук, 2019). Водночас, проведений нами аналіз наукової літератури виявив, що при визначенні екологічної самосвідомості сучасні психологи звертають увагу на різні аспекти буття людини у світі. Тому, розуміння сутності, функцій та змісту екологічної самосвідомості особистості є відмінним у дослідженнях різних науковців. «Розмитість» феномену екологічної самосвідомості особистості зумовлює необхідність його подальшого вивчення з проведенням емпіричних досліджень з різними віковими групами. Значення знань про досліджуваний феномен важко переоцінити, оскільки саме людина наразі виступає головним фактором перетворення довкілля.

Висновки

Проблема сутності екологічної самосвідомості особистості є перспективним і актуальним напрямом психологічних досліджень. Виникнення і розвиток екологічної самосвідомості особистості зумовлюється змінами оточуючої її дійсності (як змінами у природньому середовищі, так і трансформаціями інших сфер існування людини: соціумі, культурі, економіці тощо). Взаємодія людини з навколишнім світом може відбуватись на різних рівнях її буття: планети, біосфери, техносфери, суспільства тощо. Осмислення життєвого середовища і діяльність людини на цих рівнях визначає формування її екологічної

свідомості, ядром якої виступає екологічна самосвідомість особистості. Екологічну самосвідомість людини утворює усвідомлення нею власного місця й ролі у світі, розуміння можливостей впливу на нього, а також наслідків власної діяльності.

Психологи виділяють три основні параметри екологічної свідомості особистості: виключеність чи включеність у природу, ставлення до неї як до об'єкту чи суб'єкту та прагматичний або непрагматичний характер взаємодії з довкіллям. Завдяки цим параметрам описують психологічні особливості екологічної свідомості антропоцентричного, природоцентричного та екоцентричного типів. Описані параметри характеризують діяльність індивіда стосовно навколишнього середовища, у якій виявляється екологічна самосвідомість особистості. Зростання кола екологічних запитів суспільства зумовлене розвитком екологічної самосвідомості та переходом від споживацького антропоцентричного її типу до творчого екоцентричного.

З огляду на зазначене, *перспективи подальших досліджень* вбачаємо у розробці й обґрунтуванні теоретичної моделі екологічної самосвідомості особистості у період дорослішання, а також проведенні емпіричного дослідження для виявлення психологічних особливостей екологічної самосвідомості особистості у цей віковий період.

Література

1. Гарнцев, М.А. (1987). *Проблема самосознания в западноевропейской философии*. Москва: Изд-во МГУ. 215
2. Дерябо, С.Д. (1999). *Экологическая психология: Диагностика экологического сознания*. Москва : МПСИ. 310.
3. Дерябо, С.Д. (2002). *Феномен субъективизации природных объектов* (Дис. д-ра психол. наук). Москва. 365.
4. Журавльова, Л.П., & Романова, М.К. (2019). *Психологія екологічної свідомості в акмеогенезі. Соціальна адаптація людей літнього віку в сучасному суспільстві, ортобіоз та паліативна допомога із циклу: Психологічні складові сталого розвитку суспільства: пошук психологічного обґрунтування на виклики сучасності*. Луцьк: СНУ імені Лесі Українки. 27-38.
5. Кулик, Т.М. (2013) *Системно-динамічні особливості розвитку екологічної свідомості студентів* (Дис. канд. психол. наук). Острог.160.
6. Литвинчук, А.І. (2019) *Психологічні чинники розвитку екологічної самосвідомості у юнацькому віці* (Дис. канд. психол. наук). Одеса. 210.
7. Львовичкіна, А.М. (2013). *Психологія розвитку екологічної культури студентської молоді*. (автореф. дис. д-ра психол. наук). Київ. 38.
8. Макарова, Л.М. (2014). *Экологическая психология и педагогика: учебное пособие*. Самара: Изд-во «Самарский государственный университет».123.
9. Сяська, І.О. (2009). З досвіду застосування колективних творчих справ у процесі формування екологічної свідомості старшокласників. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*, 17(180), 145-153.
10. Романова, К.А. (2003). *Экологическое сознание, ответственность – новый ценностный ориентир образования*. *Вестник ОГУ*. 7. Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/ekologicheskoe-soznanie-otvetstvennost-novyy-tsennostnyy-orientir-obrazovaniya>
11. Чуйков, Ю.С. (2002). *Размышления об экологическом сознании*. Часть 1. *Астраханский вестник экологического образования*. Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/razmyshleniya-ob-ekologicheskom-soznanii-chast-1>.

12. Швалб, Ю.М., Вернік, О.Л., Вовчик-Блакитна, О.О., & Рудоміно-Дусятська, О.В. (2015). *Соціально-психологічні засади становлення екологічно орієнтованого способу життя особистості* (монографія). Київ : Педагогічна думка. 216.

References

1. Garncezev, M.A. (1987). *Problema samosoznaniya v zapadnoevropejskoj filosofii [The problem of self-consciousness in Western European philosophy]*. Moskva : Izd-vo MGU [in Russian].
2. Deryabo, S.D. (1999). *Ekologicheskaya psikhologiya: Diagnostika ekologicheskogo soznaniya [Ecological psychology: Diagnosis of ecological consciousness]*. Moskva : MPSI [in Russian].
3. Deryabo, S.D. (2002). *Fenomen subektifikaczii prirodnykh obektov [The phenomenon of subjectification of natural objects]*. (Dis. d-ra psikhol. nauk). Moskva [in Russian].
4. Zhuravlova, L.P., & Romanova, M.K. (2019). *Psykhologhiia ekolohichnoi svidomosti v akmeohenezi [Psychology of ecological consciousness in acmeogenesis]*. Sotsialna adaptatsiia liudei litnoho viku v suchasnomu suspilstvi, ortobioz ta paliatyvna dopomoha iz tsyклу: Psykhologichni skladovi staloho rozvytku suspilstva: poshuk psykhologichnoho obgruntuvannia na vyklyky suchasnosti. Lutsk : SNU imeni Lesi Ukrainky, 27-38 [in Ukrainian].
5. Kulyk, T.M. (2013) *Systemno-dynamichni osoblyvosti rozvytku ekolohichnoi svidomosti studentiv [System-dynamic features of development of ecological consciousness of students]*. Candidate's thesis. Ostroh [in Ukrainian].
6. Lytvynchuk, A.I. (2019) *Psykhologichni chynnyky rozvytku ekolohichnoi samosvidomosti u yunatskomu vitsi [Psychological factors of development of ecological self-consciousness in adolescence]*. Candidate's thesis. Odesa [in Ukrainian].
7. Lovochkina, A.M. (2013). *Psykhologhiia rozvytku ekolohichnoi kultury studentskoi molodi [Psychology of development of ecological culture of student's youth]*. Extended abstract of Doctor's thesis. Kyiv. [in Ukrainian].
8. Makarova, L.M. (2014). *Ekologicheskaya psikhologiya i pedagogika [Environmental psychology and pedagogy]: uchebnoe posobie*. Samara : Izd-vo «Samarskij gosudarstvennyj universitet» [in Russian].
9. Siaska, I.O. (2009). *Z dosvidu zastosuvannia kolektyvnykh tvorchykh sprav u protsesi formuvannia ekolohichnoi svidomosti starshoklasnykiv [From the experience of applying collective creative work in the process of forming the ecological consciousness of high school students]*. *Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka*, 17(180), 145-153 [in Ukrainian].
10. Romanova, K.A. (2003). *Ekologicheskoe soznanie, otvetstvennost – novyj czennostnyj orientir obrazovaniya [Environmental awareness, responsibility is a new value orientation of education]*. *Vestnik OGU*. 7. Retrieved from: <https://cyberleninka.ru/article/n/ekologicheskoe-soznanie-otvetstvennost-novyy-tsennostnyy-orientir-obrazovaniya>
11. Chujkov, Yu.S. (2002). *Razmyshleniya ob ekologicheskom soznanii [Reflections on ecological consciousness.]*. Chast 1. *Astrakhanskij vestnik ekologicheskogo obrazovaniya*. Retrieved from: <https://cyberleninka.ru/article/n/razmyshleniya-ob-ekologicheskom-soznanii-chast-1>.
12. Shvalb, Yu.M., Vernik, O.L., Vovchik-Blakytina, O.O., & Rudomino-Dusiatska, O.V. (2015). *Sotsialno-psykhologichni zasady stanovlennia ekolohichno oriientovanoho sposobu zhyttia osobystosti [Socio-psychological principles of formation of ecologically oriented way of life of the person]* (monohrafiia). Kyiv : Pedahohichna dumka [in Ukrainian].

ECOLOGICAL SELF-CONSCIOUSNESS OF PERSONALITY AS A PSYCHOLOGICAL PHENOMENON

Dariia Otych

PhD in Psychology, Associate Professor of the Department of General and Social Psychology and Psychotherapy

National Pedagogical Dragomanov University

9, Pyrohov Str., Kyiv, Ukraine, 01601

d.d.otych@npu.edu.ua, <https://orcid.org/0000-0002-6827-9832>

Abstract

The ecological crisis, which is becoming more acute in the modern world, actualizes new approaches to the scientific understanding of the interaction between human and nature. The basic ones are anthropocentric, nature-centric and eco-centric, which are aimed at forming the corresponding type of ecological consciousness and self-consciousness of the individual. The purpose of the study is to identify the theoretical and methodological foundations of the study of ecological identity of the individual in modern psychology. The anthropocentric type of ecological consciousness affirms human as the highest value and the main subject of the organization of the environment, for which the world around him is a resource to meet needs. The nature-centric type recognizes the highest value of nature, the service of which should be directed to the activities of the individual. For the ecocentric type of ecological consciousness, the highest value is the harmonious development of nature and human as part of it, taking into account the possible consequences of anthropogenic impact.

According to psychologists, the ecological self-consciousness of the individual is formed through separation from the world and awareness of their own ability to influence it. It can manifest itself as an awareness of the material world and the relationship between its systems and as a definition of the role and place of the human in this world. The ratio of the components of ecological self-awareness reflects the current state of development of society.

Among the most pressing environmental problems today, reflecting the content and direction of ecological self-awareness of the individual, scientists include the actual environmental, social, scientific, psychological, educational, and practical (in particular, providing psychological assistance to victims of natural disasters, environmental disasters, methods of diagnosis and formation of ecological consciousness and self-consciousness, etc.).

Keywords: ecological consciousness, ecological self-consciousness anthropocentric type of ecological consciousness, nature-centric type of ecological consciousness, ecocentric type of ecological consciousness.

Подано 21.08.2020

Рекомендовано до друку 03.09.2020